

Anmeldelse af *Dansk Sproghistorie 6. Forfatternes dansk*

**Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab,
hovedredaktør Ebba Hjorth, Aarhus Universitetsforlag,
2022, 412 sider**

MARKUS FLORIS CHRISTENSEN & KAROLINE KÜHL

INDLEDNING

Det sidste i rækken af de seks bind, som udgør *Dansk Sproghistorie*, har fået titlen *Forfatternes dansk* og består af kapitlerne 20. *Sprog og stil* (kapitel 20 i den fortløbende nummerering i Sproghistoriens forskellige bind) og *Forfattersprog* (kapitel 21). I kapitel 20 fremsættes indledningsvist en generel beskrivelse af stilidealer og stilforskydninger fra middelalderen og frem til nutiden. Dette følges op af et afsnit om talesprogets gengivelse i skrevne tekster, og kapitlet afsluttes med en beskrivelse af, hvordan danske oversættelser af betydningsfulde fremmedsprogede værker har påvirket det danske ordforråd. I kapitel 21 kastes der lys over måden, hvorpå 20 danske forfattere fra Anders Sørensen Vedel og frem til Klaus Rifbjerg har arbejdet med sprog og stil i deres værker.

Bindet er som helhed vurderet et vellykket sprog- og litteraturhistorisk værk, som gennem mange fine illustrationer og træffende eksempler både fremstår appellerende for den alment interesserede læser samt velegnet til selvstudie og undervisningsbrug. Redaktørerne har gennemført et grundigt arbejde i forhold til at henvise til andre bind i rækken, hvilket kæder *Forfatternes dansk* godt sammen med serien som sådan, og i det hele taget bærer bindet præg af en prisværdig redaktionel omhu. Endvidere er det værd at fremhæve det omfattende ekstrap materiale, som foreligger på hjemmesiden <http://www.danisksproghistorie.dk>. Her kan man opspore yderligere tekstmateriale fra de enkelte forfatterskaber og få uddybet bestemte sproglige træk, fx ”Tegnsætning og ytringsgrænse i Vedels Saxooversættelse”.

Alt dette bevirker, at *Forfatternes dansk* er at betragte som et vær-

difuldt bidrag til dansk litteraturhistorie gennem sit særlige fokus på sprog og stil. Kapitlernes kombination af sprog- og litteraturhistorie er enestående i dansk litteraturhistoriografi, som gennem tiden altovervejende har været præget af idé- og socialhistoriske belynings- og forklaringsrammer. Hvis man fx sammenligner *Forfatternes dansk* med den seneste større anlagte litteraturhistorie, nemlig fembindsværket *Dansk litteraturs historie* (2006-2009), bliver det tydeligt, hvad bind 6 af Sprog-historien kan bidrage med: en gennemgribende tekstnærhed og sproglig lydhørhed, som forankrer forståelsen af forfatterskaberne i deres egne poetologiske praksisser og mere eller mindre bevidste stilistiske formforvandlinger i og af det danske sprog. Hvor *Dansk litteraturs historie* giver forrang til de kulturelle og samfundsmæssige forandringer, som betinger litteraturens former og temaer, udmærker *Forfatternes dansk* sig ved at stille helt skarpt på litteraturen og dens særsproglige elementer, herunder blandt andet nydannede sammensætninger, syntaktiske normbrud og retoriske figurationer af forskellig karakter. Derigennem bliver litteraturhistorien funderet i det, som litteraturen i sin grund består af: sproget og dets kommen til udtryk som skrift og stil på papiret. Det er opløftende og oplysende i en samtid, der indimellem synes mere optaget af alle de forhold, som ligger udenfor den litterære tekst og det litterære sprog i sig selv. Med *Forfatternes dansk* kan studerende, undervisere og alment interesserede læsere få detaljeret indblik i de udvalgte forfatters særegne måde at gestalte sproget på, og derigennem er værket værd at fremhæve som et vægtigt og fagligt både tiltrængt og forfriskende indslag i det 21. århundredes litteraturhistoriografi.

Som læser spørger man imidlertid sig selv, hvad skæringsåret og udvalgskriterierne er for *Forfatternes dansk*. Forfattergennemgangen slutter ved Klaus Rifbjerg, der ganske vist udgav bøger helt frem til 2010'erne, men det virker stadig påfaldende, at man ikke har taget andre og mere samtidige forfattere med i bogens andet kapitel. Kort sagt: Hvad med perioden fra ca. 1960 og frem? Det skorter ikke på yderst sprog- og stilbevidste forfattere i den senmoderne litteratur (Inger Christensen, Klaus Høeck, Dan Turell, Søren Ulrik Thomsen, Helle Helle, Solvej Balle, Peter Adolphsen, Lars Skinnebach m.fl.), og det kunne have været interessant at få udfoldet, hvordan eksempelvis Helle Helle bygger videre på Herman Bangs sceniske fremstilling. Hermed nærmer vi os

også et af de andre prekære forhold, når det kommer til bogens valg af forfatterskaber, nemlig kønsspørgsmålet. Som der gøres opmærksom på i DSL's nyhedsbrev, nr. 18, har det vakt undren, at der kun optræder to kvinder – Leonora Christina og Karen Blixen – på listen over gennemgåede forfattere. I en tid, hvor kanondebatten for alvor er blusset op igen efter Informations forsøg på at lave en ny litteraturkanon udelukkende med kvinder, er det besynderligt, at man ikke har sikret en mere ligelig fordeling i repræsentationen af kønnene. Ikke udelukkende af hensyn til repræsentativiteten, men også af hensyn til den litterære kvalitet. Hvor er Inger Christensen – det 20. århundredes måske største danske digter – på listen over gennemgåede digtere? Og kan man virkelig udelade Tove Ditlevsen i kortlægningen af ”*Forfatternes dansk*” i det 20. århundrede?

De 20 forfattere er, som redaktionen har gjort opmærksom på, udvalgt efter en rundspørge blandt undervisere og forskere, men spørgsmålet er, om redaktørerne skulle have genovervejet listen og udvælgelsespraksissen, da resultaterne af rundspørgen forelå. Det er givet, at fx historikeren Ole Malling og hans fortællinger har haft en stofmæssig indflydelse på en række forfattere i det 19. århundredes litteratur, men er han som *forfatter* vigtigere at få med end den samtidige Jens Baggesen eller Tove Ditlevsen eller Inger Christensen i det 20 århundrede? Det kunne i den sammenhæng også have været frugtbart at anføre nogle metodiske overvejelser i forordet eller et indledende kapitel. Det er åbenlyst, at bindet baserer sig på en diakron metodik, der undersøger en række nedslag i den danske litteraturhistorie, men der foreligger ikke nogen refleksion over baggrunden for udvalget af disse nedslag, ligesom man efterspørger, hvorvidt gennemgangen skal belyse en udviklingslinje i ”forfatternes dansk”, eller om der alene er tale om enkeltstående læsninger og karakteristikker. Med andre ord: Hvilken historieopfattelse ligger til grund for værket? Skal gennemgangen tegne en sammenhængende linje i den sprogligt funderede danske litteraturhistorie, eller skal de enkelte forfatterskabskarakteristikker læses som sådan? Det er alt sammen spørgsmål, det kunne have været givtigt at reflektere over.

Forfatterne til denne anmeldelse har læst i 6. bind af Dansk Sprog-historie med forskellige faglige øjne – sprogvidenskabelige på den ene

side og litteratur- og kulturvidenskabelige på den anden. I det følgende anmeldes kapitel 20 og 21 i kronologisk rækkefølge.

Inden sproghistorien giver sig i kast med en gennemgang af de 20 forfattere, indledes bogen med afsnittet *Sprog og stil*, der indeholder fire afsnit, som hver især nærmer sig disse emner på forskellig måde. Første kapitel, *Stilidealer og stilforskydning*, skrevet af Torben Jelsbak, er en grundig gennemgang af stilistiske træk fra middelalderens danske lovttekster og frem til nutiden med fokus på de forskydninger, der sker undervejs. Jelsbak sætter sin gennemgang i relation til den generelle samfundsudvikling: ”Historien om sprogets stilistiske udvikling kan på den måde også fortælle en hel del om det samfund, som sproget har fundet anvendelse i, ligesom det reflekterer de sociale, kulturelle og teknologiske forandringer, som har skabt den verden, vi lever i” (s.12). Dette lykkes og formår derved at vise stil som en spejling af samfund og kultur. Kapitlet starter passende med en indledende definition af stil – sproglige virkemidler i en tekst, både de bevidst valgte og valg præget af mere ubevidste vaner og konventioner. Det er glædeligt, at Jelsbak gennem hele afsnittet ikke blot ser på skriftsprog og litterært sprog, selvom disse traditionelt har stået i fokus, men også inkluderer talesprog (på skrift) som stiltræk og som analyseobjekt i dets eget ret. Dette fokus på talesproget kæder kapitlet sammen med de to følgende kapitler (20.2 Tale på skrift og 20.3 Talesprogsgenrer). Indledende påpeger forfatteren, at stil i litterært skriftsprog sender signaler ladet med social værdi. Her ser han en parallel til talesproget, som er stilistisk kodet ift. alder, social baggrund, geografisk oprindelse og tilhørsforhold til forskellige grupper. Overordnet er dette naturligvis rigtigt, men her indgår ikke den afgørende forskel, at der ikke nødvendigvis er samme grad af afstand mellem en taler og dennes talesprog(stræk) som mellem en skrivende person (ikke nødvendigvis en litterær forfatter) og dennes skriftlige produktion. Tekst på skrift kan redigeres og publiceres tidsforskudt i sådan en grad, at der ingen overensstemmelse som helst behøver at være mellem tekst og forfatter. Mundtlig kommunikation og selvfremsstilling er tit mere umiddelbar, idet den ofte foregår spontant, hurtigt, uden mulighed for gennemgribende efterbearbejdning og, i det mindste i samtaler, i konstant forhandling med samtalepartnere. Også i forhold til registre (skift i sprogbrug og normer i forhold til situation)

trækker Jelsbak en velkommen parallel mellem tale- og skriftsprog og påpeger, at stilforskydninger altid er en faktor, når sproget forandres over tid. Dette lægger smidigt op til kapitlets sidste afsnit, hvor gennemgangen når til nutidens kommunikation på sociale medier, og hvor skriftsprog præget af prototypiske talesprogstræk er det nye normale.

Den kronologiske gennemgang af sproglig stil og stilforskydninger starter med en beskrivelse af Jyske Lov, der ligesom de andre middelalderlige danske lovtekster bygger på den tilsyneladende simple todelt struktur af retstilfælde (udgangssituation) og retsresolution (følge) (redaktørerne har sørget for en henvisning til Britta Olrik Fredriksens grundige gennemgang af middelalderens danske lovtekster i bind 4). At afsnittet om retstilfælde og retsresolution får titlen 'Kancellistil', er nok en tand misvisende, når dette begreb ellers ofte bruges om andre og flere stilelementer i (juridiske) tekster, end der her og i de følgende afsnit henvises til. Som stilelementer diskuterer Jelsbak brugen af paratakse og hypotakse samt forvægt og bagvægt og udpeger opremsninger af synonyme og tautologiske udtryk som stilfigurer fra den latinske retorik. Stilelementerne i forskellig kombination eksemplificeres tydeligt i et kort, velvalgt udsnit af Jyske Lov ved brug af forskellige farver. Gennemgangen af Jyske Lovs stilelementer lægger op til et kort referat af den uforløste faglige diskussion, om middelalderens danske love er affødt af den ældre mundtlige retspraksis i Norden, eller om de genspejler tidens komplekse latinsk inspirerede skriftsprog.

Gennemgangen af barokstilens elementer sætter igen baroksproget i en samfundsmæssig kontekst: Rigsmålet, den fælles og statslig kanoniserede norm for det danske sprogs rette anvendelse, er et led i en overordnet politisk bestræbelse på at samle riget og magten omkring kongen og centraladministrationen og skabe en fælles national identitet. Men rigsmålet opstår ikke ud af det blå. Det er et produkt af reformationen og bogtrykkerkunsten som et kodificerende medie. Søren Poulsen Gotlænder Judichær nævnes som en af 1600-tallets sprogrøgttere, der i hans *Prosodia Danica eller Danske Riimkunst* fra 1640'erne satte ord på den prestigeforskel mellem kultiveret og retorisk formfuldendt sprog og det ukultiverede (dialektprægede) folkelige sprog, som stadig opretholdes i dag. Anders Arrebos storværk *Hexaameron* (publiceret i 1661, en oversættelse af franske du Bartas' *La première semaine*) satte standarden

for barokstilen med sit pompøse omskrivnings- og billedsprog byggede på et væld af superlativer, sammensætninger, allegorier og lignelser. Værket, som var betalt af kongen, blev en kulturel og politisk magtmanifestation for den enevældige kongemagt. Samme kongemagt spillede Thomas Kingo op til med sine mindre kendte sekulære lejlighedsdigte, som han bl.a. skriver i anledning af begivenheder i kongehuset. Hjemmesiden indeholder en udvidelse af afsnittet om Kingo, specifikt i forhold til etableringen og iscenesættelsen af det enevældige kongedømme. Det er glædeligt, at Kingo inddrages som andet og mere end blot som salmedigteren.

I et oprør mod barokken opfordrer oplysningstiden til klarhed, mådehold og præcision, også som sproglig stil. For første gang ser vi nu i 1700-tallet en purisme, der søgte at rense modersmålet for unødvendige fremmedord. Dansk blev pensum på latinskolerne, og akademier og selskaber grundlagdes til værn om modersmålet. På trods af en sproglig patriotisme var 1700-tallets klassiske prosa europæisk inspireret af både engelsk tidsskriftprosa og fransk klassicisme. Dette afspejler især de nu nye oplysende og debatterende tidsskrifter, som med udgangspunkt i et rationalistisk verdenssyn søgte at fremstille forhold sagligt og ræsonnerende. Ludvig Holbergs populære komedier betød en videreudvikling af det danske sprog som litteratur- eller kunstsprog. Hans værk indeholder (parodier på) folkeligt, frit og dagligdagsnært sprog, som nu – om end som citater – bliver et acceptabelt litterært stilelement.

Impressionismens stilistiske kendetegn er eksemplificeret ved Herman Bangs beretning om Christiansborgs brand i 1884. Teksten er karakteriseret ved intens journalistisk indlevelse i øjeblikket, da formen består af korte sætninger og billedmættet stil karakteriseret ved mange dramatiske adjektiver. Som sådan er også den impressionistiske stil med til at nedbryde skellet mellem skrift- og talesprog. Denne udvikling fortsætter i efterkrigstiden, hvor en demokratisering af skriftkulturen med en tilsvarende opbrydning af sociale standsforskelle og magthierarkier foregår. Her får Tove Ditlevsens brede forfatterskab en velfortjent plads (selvom det er en ringe trøst for, at hun ikke har fået sit eget afsnit i bogens gennemgang af danske forfattere), og forfatteren viser tydeligt, hvordan Ditlevsens sarkasme og hendes usentimentale, kontante og hudløse stil sætter nye standarder for, hvad forfattere kan

have lov til. Jelsbak påpeger en interessant udviklingslinje fra Ditlevsens forfatterskab til nutidens forholdsvist ucensurerede deling af private forhold på internettet og den medfølgende opløsning af skellet mellem privat og offentligt. Olga Ravn, der som forfatter både udgiver litteratur i traditionel bogform og afprøver sociale mediers mere flygtige og (tilsyneladende) mere umiddelbare muligheder, er et eksempel på denne udvikling. Hendes værk er igen en eksemplificering af pointen om, at stilhistorie altid går hånd i hånd med mediehistorie, fordi medierne skaber rammer for forfatternes ageren og fornyelse og udbredelse af stil.

Kapitlet *Tale på skrift* af Simon Skovgaard Boeck omhandler talesprogets karakteristiske træk i den udstrækning, de kan afdækkes i ældre skriftlige kilder. Kapitlet er todelt: Først kommer en redegørelse og diskussion af en række kilders troværdighed i forhold til talegengivelse, dernæst følger en gennemgang af en række talesprogstræk med eksempler fra kilderne. Kapitlet som helhed mangler en motivation. Forventer vi at historisk talesprog har været anderledes end nutidens? Det er en interessant tanke, hvis det skulle have forholdt sig sådan. Men i så fald er det måske andre træk end nutidens talesprogstræk, som man skal holde udkig efter. Eller er pointen netop at vise, at talesproget viser nogle konstante træk? Man savner en indramning af dette ellers vel-skrevne kapitel.

Som kilder til historisk talegengivelse gennemgår forfatteren 1. juridiske tekster, 2. erindringslitteratur, 3. litterære tekster samt 4. normative eller didaktiske tekster, hvor rækkefølgen står for en aftagende grad af autenticitet og spontanitet. I forhold til juridiske tekster ser tingbøger, og især vidnesbyrd heri, ud til at være en ret produktiv kilde til talegengivelse. Her findes anklager, hilsner, trusler, spørgsmål, bandedord og såmænd også skældsord på grund af vidnesbyrdets krav om dokumentarisk nøjagtighed i gengivelsen. Talegengivelse i erindringslitteratur er som regel problematisk i forhold til autenticiteten på grund af afstanden i tid samt forfatterens litterære ambitioner. Uddrag fra *Jammers Minde* viser dog en ret autentisk gengivelse af samtaler mellem Leonora Christina, hendes vogter og en karl, som er karakteriseret af selvfrydelser, gentagelser og inkvitter sat i parentes. På grund af deres gennearbejdede og til dels meget faste form ser litterære tekster ud til at være mindre leveringsdygtige i troværdig autentisk talegen-

givelse, måske med undtagelse af Holbergs komedier. Her analyserer forfatteren et uddrag fra *Jeppe fra Bierget* (en samtale mellem Nille og Jeppe og Jeppe fuldemandssnak) med gengivelse af talesproget i form af korte sætninger, afbrydelser, udråb, tiltaleord, direkte henvendelser osv. Som sidste kilde til talesprogsgengivelse gennemgås ordbøger og parlører som eksempler på normative og didaktiske tekster. Her vises en dialogsamling til skolebrug oversat fra latin til dansk fra 1600-tallet, som indeholder hverdagsagtige talesprogshandlinger, men kun få eksplicitte talesprogstræk. Det samme gælder for middelalderens bønnebøger. Først i 1900-tallet indgår talesprog som eksemplificering af ikke-normativt sprog, og først fra renæssancen får vi parlører med dialogeksempler på dansk. Her havde det været godt med et eksempel på de dialoger, som parlørerne tilbyder, og der diskuteres heller ikke, i hvilken grad parlørernes eksempelsætninger kan være en kilde til autentisk historisk talesprog. Selvom indholdet i en parlør selvfølgelig er konciperet til at blive sagt, er indholdet begrænset til en række forventelige udvekslinger, uden brug af fx skældsord, misforståelser eller indholdsmæssige sidespring. I forhold til form gengiver parlørerne ikke afbrydelser, tøvesignaler, selvrettelser, gentagelser mm. Denne anmærkning skal ikke ses som kritik af forfatterens kloge valg af kilder, men er blot med til at understrege vanskeligheden i at undersøge historisk talesprog.

Sidste afsnit i kapitlet er en gennemgang af nogle hovedtyper af talesprogstræk med eksempler fra kilderne: logisk sammenbrud, sammentrækninger især af verbalbøjninger (*blir for bliver, tar for tager*), brud på bøjningsnormer (*est for er* i Holbergs forfatterskab som et stærkt kritiseret talesprogstræk; det samme gælder for formen *brukket for brækket*, som Schandorff bruger i form af en selvrettelse for at indikere talesprog i en replik), interjektioner og parataktisk frem for hypotaktisk sætningsopbygning. Her maner forfatteren dog til forsigtighed, idet træk, der i nutiden ses som karakteristiske for talesprog, ikke nødvendigvis er det historisk (fx skelner ældre dansk ikke mellem hoved- og ledsætningsordstilling, og det 'indre at' ses i Kingos forfatterskab).

Det følgende kapitel *Talesprogsgrænser*, skrevet af Bettina Perregaard, omhandler talt sprog i fire udvalgte praksisser (middagsbordssamtalen, klasseværelsesinteraktionen, det mundtlige narrativ og begravelsesta-

len) med henblik på, hvorvidt genrene har forandret sig. Her kunne man som læser ønske at få at vide, hvordan dette kan lade sig gøre, når det foregående kapitel har vist, at talesprogsgengivelse med en vis grad af autenticitet i historiske kilder er et sjældent fund. Bettina Perregaard konstaterer i størstedelen af tilfældene en stor grad af overensstemmelse mellem de kilder, der inddrages, og nutiden (nutidig samtale ved bordet vs. en gengivelse af en middagsbordssamtale fra Henri Nathansen drama *Indenfor murene* fra 1912, nutidig optagelse af klasseværelsesinteraktion vs. erindringer om og litterær forarbejdning af skoleerfaringer fra første halvdel af det 20. århundrede, en nutidig mundtlig fortælling produceret af en teenagedreng vs. en mundtlig fortælling produceret af en ældre kvinde i 1958).

Udgangspunktet for kapitlet er en undren over, at talesprogsgenrerne kan forblive stabile, når samfundet ellers har været i rivende udvikling. Men skolen som institution har – som forfatteren selv påpeger – ikke forandret sig grundlæggende i den tidsperiode, som inddrages i kapitlet, så en forventning om, at de sproglige praksisser skulle have forandret sig helt grundlæggende, er ikke overbevisende. Med sit blik på klasseværelsesinteraktion som helhed overser forfatteren imidlertid åbenlyse stilistiske forandringer, som kunne have været indlysende at diskutere i skolesammenhæng, fx skiftet i tiltaleform (*De* vs. *du*, Hr/Fr plus efternavn vs. fornavn) og forandring i høflighedsformer (*Vil De være så venlig at vs. gider du*). Der mangler også en diskussion af de udvalgte kilder, fx den indbyggede bias i, at et skuespil med ca. 100 år på bagen sandsynligvis kun sættes op på landets scener, når det er tilstrækkeligt genkendeligt for nutidens tilskuere. Også kravene til en fungerende narrativ skal måske snarere begrundes i en velfungerende informationsstruktur end i en historisk udviklet genre (medmindre man anlægger et tværkulturelt perspektiv). Gennemgangen af genren 'begravelsestaler' er dog dybdegående og konstaterer stilforskydninger på forskellige niveauer i en sammenligning mellem taler fra omkring 1900 og taler indsamlet i 2005, med nedslag indimellem.

Sidste kapitel i den indledende del af bind 6, *Oversættelser*, skrevet af Erik Skyum-Nielsen, er en interessant, veloplagt og dannet gennemgang af oversættelser og deres (manglende) sproglige gennemslagskraft til dansk. Det fremstår overbevisende, at redaktørerne har besluttet at

inddrage oversættelser som en faktor, der påvirker og løbende har påvirket det danske sprog gennem lang tid.

Bindets anden hoveddel, ”Forfattersprog”, består af karakteristikker af 20 danske forfatters sprog og stil og skal ifølge bogens forord kaste lys over ”den indflydelse, disse forfattere har haft på samtidens sprog, og for nogles vedkommende også på eftertidens”. Generelt fremstår alle kapitlerne velskrevne og både tekstinternt og -eksternt informative, og enhver læser med interesse for forfatteres mere konkrete arbejde med sproget som materiale kan få noget ud af at læse de forskellige kapitler, der også egner sig til anvendelse i undervisningen, dog primært på universitetsniveau.

Fra det 16. til det 18. århundrede afdækkes tre centrale forfatterskaber, Anders Sørensen Vedel, Leonora Christina og Thomas Kingo. Fra det 18. århundrede er Ludvig Holberg, Johannes Ewald og Ole Malling valgt som repræsentanter for perioden. Adam Oehlenschläger, Steen Steensen Blicher, N.F.S. Grundtvig, H.C. Andersen, Søren Kierkegaard, J.P. Jacobsen og Herman Bang udgør kongerækken af forfattere fra det 19. århundrede. Endelig optræder Johannes V. Jensen, Robert Storm Petersen, Karen Blixen, Peter Seeberg, Per Højholt, Benny Andersen og Klaus Rifbjerg som hovednavnene i det 20. århundrede.

Det er Marita Akhøj Nielsen, som har forfattet de tre indledende kapitler om Vedel, Leonora Christina og Kingo, der altså tids- og periode-mæssigt strækker sig fra renæssancen til barokken. Der er i alle tre tilfælde tale om stærkt velturnerede kapitler, der fremstillingsteknisk veksler ideelt mellem baggrundsinformationer og nærlæsninger af specifikke ord, vendinger og passager. Det bliver gennem Nielsens gennemgang evident, hvorfor Vedel er at betragte som en betydningsfuld fornyer og forfiner af det danske sprog. Hans stilistiske ry i eftertiden bygger på to udgivelser, oversættelsen af Saxos *Gesta Danorum* (1575) og *Hundredvisebogen* (1591) (fortalen hertil kan læses på hjemmesiden). Som Nielsen viser, udgår Vedels ordforråd fra en systematisk afsøgning af sprogets udtryksmuligheder, bl.a. gennem indsamlingen af *Nogle særligt udsøgte danske vendinger og ord*, herunder ord som ”knæfald” og ”mistrøstig” samt en række norvagismer, der ligeledes optræder i Saxo-oversættelsen. Vedel ønskede at smykke sit sprog med fortættede og gerne lidt gammeldags klingende vendinger, og samtidig var hans prosasyntaks

gennemgående overskuelig og velafbalanceret. I eftertiden blev hans Saxooversættelse en vigtig kilde for ordsprogssamlere, og Hundredvisebogen blev definerende for forståelsen af folkevisegenren. Senere fik han afgørende betydning for forfattere som Ewald, Oehlenschläger og Grundtvig, og så sent som i 1844 blev Saxo-oversættelsen genudgivet med det håb at ”Vedels sprog ved sin renhed måtte virke som modgift mod fordærvelsen af modersmålet” (s. 114).

Gennemgangen af Leonora Christinas sprog og stil fokuserer alt-overvejende på *Jammers Minde* (1674-1698; først udgivet i 1869), forfatterens omfattende levnedsskildring, der beskriver hendes 22 år i fængsel. Først i 300-året for hendes død udkom Leonora Christinas hovedværk i en videnskabelig udgave, trods hendes udbredte status som den bedste danske prosaist i 1600-tallet, og det er derfor glædeligt, at hun tildeles en plads blandt de relativt få præmoderne forfatterskaber, som Sproghistorien kaster lys over. Nielsen lægger vægt på gengivelsen af det talte sprog i *Jammers Minde*, der hænger sammen med værkets karakter af ”fængselsrerindringer formet som et kammerspil med få personer på scenen ad gangen”. I romanen gør Leonora Christina flittigt brug af direkte tale og dækning, og der er mange talesprogstræk bevaret fra tiden. Endvidere skal replikkerne, som veksler mellem dansk, tysk og nedertysk, højtysk og fransk, læses som afspejlinger af de talendes sociale placering, og hendes stil bærer præg af antiteser og paralleller, men på en mere afdæmpet måde end man ellers ser det i tidens barokdigtning. Det var først i 1869, hvor *Jammers Minde* endelig udkom, at den vigtigste kilde til Leonora Christinas sprog blev kendt, og siden har værket været genstand for talrige undersøgelser og dannet udgangspunkt for kunstværker. Bl.a. fik sproget og stilen direkte indflydelse på Jacobsens *Marie Grubbe* – en kobling, man gerne havde set udfoldet yderligere i kapitlet.

I karakteristikkene af Kingos sprog lægger Nielsen genremæssigt vægt på forfatterens digtning og ser nærmere på ordforråd, syntaks, stil samt hans plads i samtiden og betydning for eftertiden. I beskrivelsen af ordforrådet får vi indblik i digterens formidable nydannede sammensætninger, fx sammensatte substantiver som ”Rumpe-Visk”, ”Hunning-Liv” og ”Jammer-Aag”, ligesom der kastes lys over hans særligt karakteristiske billedskabende sammensætninger, hvor abstrakt

og konkret kobles sammen, fx "Siæle-Muur" og "Synde-Throne". Vi præsenteres for hans nyskabende samannelser, dvs. afledninger til en ordforbindelse, herunder det genialt-opsigtsvækkende "Suk-trangbrystighed", og hans kombination af dagligsprog og fagsprog, ikke mindst når han gør brug af grove gloser som "Hundsfoot" og "Snøffel". Syntaktisk fremhæves hans gennemgående gennemskuelighed, hvor det eneste brud på normalsyntaksen er slutstillingen af verbaler, og når det kommer til stilen, viser Nielsen på fornem vis, hvordan digtningen gennemtrænges af baroktræk, der skal fremkalde lidenskabelige følelser. I Kingos samtid opfattedes han som tidens største digter, og han fik betroet den store opgave at skabe en autoriseret salmebog for det dansk-norske rige. I eftertiden har Kingos salmer været konstant i brug, og særligt Grundtvig bidrog til en Kingo-renæssance i 1800-tallet.

Nielsens gennemgang af Kingos digtning er humoristisk på en lavmælt måde, og den skal fremhæves for sin eksemplariske metrikformidling. Det eneste, man som læser ønsker sig, er endnu flere eksempler fra digterens omfattende produktion, fx fra de uovertrufne Passionsalmer, men det er klart, at man ikke kan komme rundt om det hele indenfor de rammer, som er udstukket.

Fra Kingo og barokken springer vi direkte videre til 1700-tallet, oplysningen og "førromantikken", hvor Sv. Eegholm-Pedersen beskriver Holbergs forfatterskab, Flemming Lundgreen-Nielsen kaster lys over Ewalds poetik og sprog, og hvor Erik Hansen tager sig af Ole Mallings sprog og sprogholdning. Eegholm-Pedersen leverer et solidt overblik over Holbergs sproglige forudsætninger og sprogpolitik, før karakteristikken af sproget i hans egentlige skrifter træder frem, herunder med fokus på ortografi og morfologi, syntaks og ordforråd. Dernæst følger en oversigt over grundtrækkene i Holbergs prosa samt i komediesproget, før der gives en opsamling på forfatterens mere end 40-årige "utrættede virksomhed". Ifølge Eegholm-Pedersen var Holberg en såkaldt "domæne-erobrere", der vandt terræn indenfor komediegenren og den historiske og essayistiske prosa. Imidlertid fremhæves det, at Holberg ikke var den store sproglige fornyer eller mønsterdanner, når det kommer til "de enkelte elementer i det sproglige inventar". Her var Holberg stadig påvirket af gamle latinske mønstre og i ordforrådet af det romanske ordstof, som han trods gentagne bestræbelser havde svært ved at frigøre sig

fra. Eegholm-Pedersen betoner, at Holberg gav ”dansen nyt råderum og selvtilid”, og at han dermed banede vejen for den senere udvikling, ikke mindst ved at blæse nyt liv i de forskellige litterære genrer. På den måde fastholder Eegholm-Pedersen altså Holbergs epokegørende betydning, men på en måde, der er forbilledlig nuanceret.

I karakteristikken af Ewalds sprog og stil kommer Lundgreen-Nielsen rundt om forskellige stilarter på tværs af genrerne i forfatterskabet. Der fremhæves en særlig ”fornuftsbetonet Tilskuer-stil” knyttet til Sneedorfs tidsskrift, som udkom fra 1761-1763, en ”følsom prosastil”, der især kommer til udtryk i sørgespillet *Rolf Krage*, en ”engelsk romanstil og hverdagspsykologi” manifesteret i romanudkastet *Herr Panthakaks Historie* samt den store ”stilkarrussel” i *Levnet og Meeningen*, hvor Ewald folder sig ud som en mester i en forenende kollageteknik. Endelig udlægges den særlige danske ”odestil”, som Ewald giver form i et berømt digt som ”Til Sielen”. Lundgreen-Nielsens karakteristik af de mangeartede stilarter i Ewalds forfatterskab rummer både vidde og prægnans og giver et væld af gode eksempler på forfatterens sproglige nydannelser, fx gennem bruddet på normal syntaks. Imidlertid fylder spørgsmålet om Ewalds virkningshistorie og betydning for eftertiden ikke meget i afsnittet, hvilket er ærgerligt, når man tager i betragtning, at den sproglige selvreferentialitet, dvs. sprogets måde at gøre opmærksom på sig selv som sprog i digtningen på, som Ewald er blandt de første til at give form i dansk digtning, er en afgørende forudsætning for hele modernismens poetologiske program. Her kunne det have været interessant at trække nogle linjer frem i tiden – ikke blot til romantikerne, men også til fx Johannes V. Jensen eller helt frem til 1960’ernes modernisme og en digter som Per Højholt.

Erik Hansens afsnit om Ole Malling afslutter gennemgangen af digtere med rødder i det 18. århundrede, og her gives en grundig og nærlæsende gennemgang af historikerens idealer, ordforråd og stil. Det er først og fremmest værket *Store og gode Handlinger*, der står i centrum for fremstillingen, og det betones, at værket ”uden tvivl har været med til at forme eftertidens forestilling om, hvad der er værdifulde borgerdyder, og om hvordan det gode danske skriftsprog skulle se ud”. Imidlertid har værket ikke, som Hansen selv pointerer, medført en fornyelse af det danske skriftsprog, og selvom man kan spore inspiration fra Mal-

ling hos digtere som Oehlenschläger, Grundtvig, Ingemann og Blicher, fremstår det alligevel en kende mærkværdigt, at Malling er blevet udvalgt på bekostning af eksempelvis Jens Baggesen, hvis betydning for den danske digtning var af endnu mere vital betydning i og for det 19. århundrede. Måske kunne Malling ligefrem nævnes som et af de navne, der kunne være blevet erstattet af et kvindeligt forfatterskab, selvom det selvfølgelig også er vigtigt at få Mallings historiefortællinger med i betragtning i det sproglitteraturhistoriske forløb.

I det 19. århundrede bryder nogle af de sprogligt mest suveræne forfattere frem i dansk litteraturhistorie, og det er svært at se, hvordan et bind om "forfatternes dansk" kunne have undværet de navne, som figurerer i gennemgangen. Imidlertid *kunne* man måske have levnet plads til Thomasine Gyllembourg, Amalie Skram eller nogle af de andre signifikante kvindelige forfattere fra det moderne gennembrud, fx Olivia Levison, Erna Juel-Hansen eller Adda Ravnkilde. Blot for at nuancere kønsbilledet en anelse. Når det er sagt, er der ikke mange fingre at sætte på de afsnit som hhv. Henrik Blicher (Oehlenschläger), Henrik Ljungberg (Blicher), Flemming Lundgreen-Nielsen (Grundtvig), Laurids Kristian Fahl og Jesper Gehlert (Andersen, Kierkegaard), Nikolaj Zeuthen (Jacobsen) og Flemming Conrad (Bang) har udarbejdet.

Blicher får på overbevisende vis demonstreret, at Oehlenschlägers poetiske sprog udmærker sig ved objektivitet, konkretion og en særlig iscenesættelse af en "jævnhedens patos", og han påviser en interessant lighed mellem digterens anskueliggørende "kropssprog" (dvs. nært-sanselige) og senere tiders brug af dette register, fx hos "fjerne disciple" som Johannes V. Jensen og Rifbjerg. Dermed afdækkes nogle tekstinterne elementer i Oehlenschlägers digtning, der formentlig ikke ville have fået samme vægt og betydning i en traditionel og mere socialhistorisk orienteret litteraturhistorie. Ved at stille skarpt på Oehlenschlägers poetologiske og stilistiske særtræk historieres litteraturen indefra, hvormed der åbenbares nogle hidtil underbelyste udviklingslinjer. Tak for det!

Ljungberg skitserer den særlige "Blicherske tone" som bestående af enkelt sprog og en på en og samme tid provinsiel-dialektal og vidtløftig retorik. Desuden fremvises et godt blik for måden, hvorpå forfatteren bringer intensitetssvingninger i forholdet mellem forfatter, tekst og læser, ikke mindst gennem brugen af læserhenvendelser, der peger tilbage

på fortælleren selv. Endelig vises det, hvordan Blichers særligt sansede billedsprog stadig fremstår lyslevende i dag, fordi de er skabt af sansede erfaringer: ”hvergang Kanen gav et Slæng, og jeg rørte ved hende, var det ligesom jeg havde rørt ved en varm Kakkelovn”. Denne udhævning af Blichers glasklare og slagkraftige metaforik bidrager til at aktualisere forfatterskabet i dag, hvad der også er en af gevinsterne ved den sprogorienterede tilgang til litteraturhistorien. Samtidens sprog får nyt liv, når fortidens sprog genoplives og formidles.

I afsnittet om Grundtvig leverer Lundgreen-Nielsen en eminent karakteristik af den forfatter, som bidrager mest til udviklingen og hævdelsen af det danske sprog i det 19. århundrede. Efter en kortlægning af Grundtvigs grundlæggende sprogkunderskaber får vi indsigt i hans ”selvgjorte forfatterkursus”, som indbefatter en tilegnelse af arkaiserende norrøne gloser, der senere danner baggrund for hans fordanskninger af Snorres *Heimskringla*, *Eddaen* og *Beowulf*. I et afsnit om Grundtvigs ”Lyriske genrer” får vi indsigt i hans evne til at ”smelte indhold og form sammen i fortættede billeder”, mens der også gives en kort karakteristik af den surrealistiske tendens i digtningen. Dette afsnit så man gerne udfoldet yderligere, da det især er gennem salmedigtningen, at Grundtvig udmærker sig som poetisk sprogkunstner. I stedet lægges der i kapitlet vægt på Grundtvigs ”sprogprogram”, herunder hans ophøjelse af ”det levende talte ord” overfor ”den blotte Skygge deraf paa Papiret”, og endelig præsenteres hans ideer om ”Folkehøjskolen”, der bl.a. indbefatter forestillingen om, at underviserne skal fungere som modersmålets præster og profeter for at vække og nære fædrelandskærlighed fremfor blot at ”opelske Læse-Heste eller eksaminander”. Der er ikke megen ECTS-dreven kompetencetænkning over Grundtvigs program, og undervisningsministeren opfordres hermed til at læse kapitlet.

Andersen og Kierkegaard er, som i Joakim Garffs nye roman *Solisterne*, placeret side om side som et umage, men beslægtet, makkerpar i *Forfatternes dansk*. Kapitlet om Andersen lægger vægt på hans position som ”fornyende af prosaens formsprog” og belyser forfatterskabet gennem en orienteringsmetaforik: Forfatterskabet set ”ovenfra”, ”udefra”, ”indefra”, ”herfra”. Det er et greb, som fungerer aldeles godt, fordi det skaber overskuelighed i fremstillingen og en dynamisk vekselvirkning mellem tekstuelle og kontekstuelle forhold. Andersen fremhæves for sin evne til

at fokusere på detaljen og beskrivelsen, og det antydes, at han foregriber impressionismen gennem sin sceniske fremstilling. Derudover blotlægges hans særlige dobbeltbundne form, der baserer sig på amalgamering af tale- og skriftsprog og fører til en række ”krakeleringer” i de syntaktiske sammenhænge, hvad der er med til at give hans eventyr deres helt særlige dynamik. Afsnittet ”Forfatterskabet – set herfra” er ganske kort, og man længes efter en uddybning af Andersens virkningshistorie, men det må komme med en anden gang og i et andet format, hvor pladsen tillader det.

Jesper Gehlert Nielsen, som også er den ene af to forfattere til Andersen-kapitlet, er i sektionen om Kierkegaard stillet den vanskelige opgave at karakterisere de sproglige elementer og stilistiske krumspring på tværs af forfatterskabet. Her gøres det hurtigt klart, at man er nødt til at operere med et både-og, når det kommer til Kierkegaard, fordi han bevægede sig mellem digtning og fagvidenskab og udtrykker sig i et væld af genrer, der ikke kan holdes skarpt adskilt. Disse grundtræk opsamler Nielsen under udtrykket ”Det eksistentielle teater”, der skal forstås som en fællesbetegnelse for den stadige vekslen mellem pseudonym fiktionsprosa og opbyggelige taler i eget navn, hvorigennem der udspilles forskellige eksistentielle positioner eller stadier. Dette er et yderst velvalgt udtryk i karakteriseringen af Kierkegaards forfatterpraksis, der flyder over med et væld af fiktive personer som Johannes Forførelsen, Constantin Constantius osv., der alle kan forstås som figurationer over bestemte eksistentielle livsholdninger. I forhold til Kierkegaards særegne sprog og stil lægges der vægt på hans evner udi stilbrud og sammenligninger, der bidrager til at veksle mellem begreb og billede på en måde, der vel næppe er overgået i dansk litteratur og tænkning. Spørgsmålet om, hvorvidt disse stilbrud, vulgarismer og deciderede humoristiske indslag i Kierkegaards diegese (fx ”at udsvede sig selv i en modbydelig Lummerhed”) har en dybere filosofisk betydning, besvares ikke udtømmende i denne kontekst, men i den forstand inspirerer afsnittet også til yderligere forskning, hvilket også er værd at fremhæve som en kvalitet.

Fra det moderne gennembrud udhæves Jacobsen og Bang som de primære eksponenter. Zeuthen betoner i sit kapitel om Jacobsen de både nye og gamle fortælle-måder, som gennemstrømmer forfatterskabet, og i det hele taget lægges der vægt på Jacobsen som en ”mellemand”,

dvs. som en forfatter udspændt mellem en optagethed af drømme og fantasier samt en nøgtern naturalistisk verdensanskuelse. Mellempositionen afspejles også stilistisk i forfatterskabet, hvor Jacobsen foretager en række mesterlige glidninger mellem fremstillingsformerne, hvilket Zeuthen giver opklarende teksteksempler på. Ydermere bliver den synlig gennem vekslingen mellem impressionistisk og naturalistisk stil, hvor førstnævnte er tro mod sansningens umiddelbare virkelighed og forholder sig mere passivt, mens sidstnævnte aktivt forsøger at omsætte indtrykkene i et detaljeret billede af virkeligheden. I forhold til Jacobsens ”lyriske vilje” fremhæves den gennemgående ”musikalske materialitet”, der er at spore i forfatterskabet. En særlig ”Jacobsen-specialitet” er den ”fonetiske kiasme”, fx ”bedrøvede Miner og mismodige Bryn”, hvor nominalledet består af to sideordnede mindre nominalled hver med et adjektiv og et substantiv. Zeuthen leverer en fremragende analyse af disse sprogmønstre i forfatterskabet og viser derigennem, hvori forfatterskabets særlige dragende kraft består. Man havde gerne læst mere om Jacobsens receptionshistorie både i og udenfor Danmark, men det er klart, at der er grænser for, hvor langt man kan nå omkring, når man også skal i dybden med forfatterskabets sproglige virtuositet i dets mindste bestanddele.

I et relativt kort kapitel om Herman Bang får Conrad fremhævet de vigtigste sproglige og stilistiske træk i forfatterskabet, herunder ”Bangs litteraturteori”, ”Den unge Bangs sprogbrug”, ”Bangs impressionisme”, før der anlægges et komparativt perspektiv på forfatteren, der bringer ham i dialog med Andersen, Topsøe m.fl. I lighed med karakteristikken af Jacobsen betones den impressionistiske stil, som Bang i særdeleshed bemestrer i *Ved Vejen*. Som en oversigt over rettelser fra Bangs forlægger, Andreas Schou, viser, ønskede denne at nærme Bangs impressionistiske sprog til en mere hverdagsagtig normalprosa, og Conrad gør det derigennem klart, at Bang måtte kæmpe for at få sine litterære nybrud igennem. I gennemgangen af Bangs forfatterskab savner man en karakteristisk af de sene værker, fx *Salsomme Fortællinger*, hvor Bang folder sig ud som sortromantisk gyserfortæller. Historien om den stilistiske udvikling i Bangs forfatterskab er velkendt, så det havde været forfriskende med et udblik til forfatterskabet efter år 1900.

Med kapitlet om Johs. V. Jensen bevæger vi os ind i det 20. århund-

rede, og Jensen-eksperten, Lars Handesten, giver en kort og koncis beskrivelse af de vigtigste sproglige og stilistiske elementer i forfatter-skabet. Det er især den altoverskyggende heterogenitet, herunder kombinationen af ”hårdtslående billeder og følsom sansning”, som Handesten fremhæver som karakteristisk for Jensens stil. Et af eksemplerne fortjener at komme med her: ”Der løsnedes en halv Snes daarlige Kanoner, og Kuglerne braadede ind i det tykke hærlegeme, Døden smaskede uopdraget i denne fylde”. Ifølge Handesten vælger Jensen ofte det urene og heterogene og bidrager derfor med en ny legering, der er norm- og enhedssprængende i dansk litteratur. Jensen fusionerer forskellige registre, og hans ordforråd og syntaks er ligeledes bestemt ved sammenblandinger, spring og indfald. Jensen var en ”ekstraordinær sprogbruger”, hedder det opsamlende i et af afsnittene, og det kan der næppe herske nogen som helst tvivl om. Det havde imidlertid været interessant, hvis Jensens stilistiske heterogenitet var blevet diskuteret yderligere litteraturhistorisk, for den bevidste sammenblanding af stilregistre blev jo først og fremmest grundlagt af romantikerne. Var Jensen romantiker på moderne præmisser, når man ser nærmere på hans stilistiske sprog- og formbeherskelse?

Fra Jensen går turen til Robert Storm Petersen der, som Torben Jelsbak påviser, var en mester til at gengive den jævne udtale og andre variationer i datidens københavnsk, dvs. i starten af det 20. århundrede. Storm P formforvandler i sine tidlige københavnerfortællinger talesprog til skrift og gør brug af ”crossing”, der betegner en dialektal eller sociolektal grænseoverskridelse gennem brug af løsrevne ord hentet fra andre gruppers sprog. Derigennem opstår en varieret stil, der opsamler tidens talesprog på en måde, der næppe er set siden. Længere fremme i Storm Ps virke udfoldes en mere kunstfærdig skrift, og det ses bl.a. i hans berømte ”Fluer”, der kan betegnes som ”karikerede aforismer” – fx ”Livet er herligt – men intet er dog som et stort velskænket glas øl”. Som Jelsbak pointerer, er det vanskeligt at sige noget entydigt om Storm Ps betydning for dansk litteratur, selvom man kan spore en række samplinger i samtiden, fx hos Søren Ulrik Thomsen. Som læser spørger man sig selv, hvem man har udeladt på bekostning af Storm P? Fx er det påfaldende, at Tom Kristensen ikke optræder i gennemgangen over forfattere fra første halvdel af det 20. århundrede.

Karen Blixen er den anden kvinde, som tages under behandling i Sproghistorien, og Reinecke-Wilkendorff kommer efter en kortfattet oversigt over forfatterskabet rundt om Blixens særlige metodik, den danske kritik af hendes sprog, hendes skriftsprog samt spørgsmålet om påvirkning og pastiche i eftertiden. Særligt oplysende er gennemgangen af hendes skriftsprog, herunder beskrivelsen af grundelementerne i syntaksen, tekstens tempo, ordforrådet, arkaismerne, henvisningerne og citaterne. Det fremgår, at Blixen i sine karaktertegninger var ekstremt optaget af at udfolde sine sætninger, så de blev så præcise og konkrete som muligt, og at hun arbejdede uhyre grundigt med hver eneste pasus. Desuden er det interessant at læse om måden, hvorpå hun tvinger læseren ned i læsetempo gennem den høje forekomst af substantiver, adjektiver og verbaladjektiver. De mange im- og eksplicite henvisninger til verdenslitteraturen understreger hendes belæsthed og har til formål at skabe den arkaiserende prosa, hun er kendt for. Forfatteren til kapitlet får ikke klargjort Blixens humoristiske og sarkastiske impulser, hvilket er en kende ærgerligt taget hendes mange sproglige spidsfindigheder i betragtning, men ellers får man som læser et mere indgående indblik i forfatterskabets sprog og stil, end man er vant til fra diverse litteraturhistorier.

Fra Blixen bevæger vi os videre til Peter Seeberg og prosamoderismen, og her leverer Jeppe Barnwell og Anders Juhl Rasmussen en genuin indføring i forfatterskabets sprog og stiltræk. I det tidlige forfatterskab finder man et simpelt, men dog personligt, sprog i et værk som *Bipersonerne*, mens det også er muligt at registrere en bevidst fremmedgørende stil i værker som *Eftersøgningen*. Påvirkningen kommer i denne fase især fra nyere europæisk litteratur og filosofi, Nietzsche, Wittgenstein og Beckett. Fra sidstnævnte får han inspirationen til den næsten "ulitterære" stil, der gør sig gældende i de tidlige år, og som bl.a. manifesterer sig gennem den simple syntaks og de anonyme og fremmedartede personbetegnelser. Fra 1970'erne og frem sker der et stilskifte i forfatterskabet, og det bliver for alvor prægnant i *Dinosauriens sene eftermiddag*, som sætter en frigjort og detaljerig prosa i stedet for den simple og fremmedartede form. Endelig kan man i forfatterskabets sene fase finde en eksperimenterende kortprosa, som udforsker person- og tidsforhold, fx gennem prosastykker skrevet helt eller delvist i du-form.

Det er fascinerende at læse om Seebergs velfunderede overvejelser bag de forskellige valg af genrer og stiltræk, og man spørger sig selv, om nutidens forfattere opererer med den samme sprog- og stilbevidsthed.

En anden vigtig repræsentant for modernismen er Per Højholt, som Nikolaj Zeuthen præsenterer og karakteriserer på fornem vis. Der kastes lys over Højholts avancerede modulationer mellem mundtlig og lav stil samt skriftlig og høj stil, og der fremhæves forskellige gennemgående træk i forfatterskabet. Iøjnefaldende er analysen af ”M/S Nelly i Modlyd”, hvor Zeuthen udlægger de mange opsplitninger, der fører over i ord og sammensætninger, som alle er åbne i den forstand, at de kan læses som krypto-anagrammer eller reduktioner af kendte ord: ””Anatematak” (anatema, tak!)”. Op igennem 60’erne og 70’erne bliver den alternative orddannelse et vigtigt led i Højholts poetik. Her havde det været givtigt at få uddybet Højholts poetologiske-filosofiske program, sådan som det udfoldes i *Cézannes metode* (1967) og *Intethedens grimmasser* (1972), men Zeuthen undlader at gå i dybden med disse tekster og fremhæver i stedet to træk i den alternative orddannelse: en ikonografisk, hvor afvigelsen fra normen sker for et efterligne det, ordet henviser til (fx ”sslipssss”), og en systemæstetisk, hvor afvigelsen motiveres gennem systemets principper. I begge henseender drejer det sig som at nedtone sprogets referentielle funktion og pege på frihed og proces i orddannelsen. Endelig opstiller Zeuthen en overskuelig oversigt over forfatterskabets faser, fra det tidlige Heretica-inspirerede forfatterskab (1949-1956) til det vilde og eksperimenterende forfatterskab (1963-1979) og frem til det sene forfatterskab (1980-2001), der byder på rendyrkelsen af både den høje stil og den talesprogsefterlignende. Afslutningsvis slås det fast, at Højholt ikke har haft nogen blivende påvirkning af det danske normalsprog, og at der ikke er nogen grund til at tro, at yngre generationer vil overtage vendingerne fra især *Gittes monologer*. Med dette kapitel er Højholts uafværgelige status som en af de største sproglige ekvilibriste i dansk litteraturhistorie ikke desto mindre blevet sikret. Forhåbentlig vil gymnasielærere fortsat undervise i Højholts poesi. Her er en vej ind.

De to sidste kapitler i *Forfatternes dansk* omhandler hhv. Benny Andersens og Klaus Rifbjerg. I afsnittet om Andersen får Thorkild Borup Jensen fremhævet digterens evne til igen og igen at aktivere en verbal

fantasiudfoldelse, der udgår fra den opfattelse, at tilværelsen er forunderlig, hvorfor den digteriske formulering også må være det. Det drejer sig for Andersen om at komme bag om og få en ny synsvinkel på det sædvanlige, og denne grundholdning kommer til udtryk i forfatterskabets mange forskydninger af faste vendinger og nydannelser ("Der er caries i tidens tand"). Andersen er, som Jensen påpeger, inspireret af børns sprog, der ifølge forfatteren baserer sig på et "frejdigt udtryksbehov", da børn ikke er trænet op i brugen af gloser på samme måde som voksne. Derigennem sker der "noget nyt med det gamle sprog", og det er samme grundlæggende sproglige nyskabelse, som digteren har til opgave at sætte i værk. Det kommer også til udtryk i Andersens sætningsbygning, der ligger tæt op ad talesprogets velplejede mønstre og skal læses som afspejlinger af den individuelle bevidstheds spontane aktivitet. Jensen peger til sidst på, at Andersen formentlig er den "flittigst citerede af de nyere hjemlige forfattere", men han kommer ikke ind på, om han har haft nogen central betydning for andre danske forfattere i nyere dansk litteratur. Det kunne være interessant at se på, om Andersen alene er en art "folkets digter", eller om han også har haft intern betydning i og for litteraturhistorien. I så fald: for hvem? Det havde man gerne set en refleksion eller to over i afsnittet.

Erik Skyum-Nielsen kaster i sidste kapitel lys over Rifbjerg som en veritabel "samtidssismograf" i dansk litteratur. Indledningsvist anføres nogle slagfærdige mødestedsmetaforer over Rifbjergs rige og rummelige sprog, bl.a. som "en heftigt larmende verbal boksearena og en livligt boblende altid veltilsmagt gryde suppe", hvormed Skyum-Nielsen lægger vægt på forfatterens evne til at krydsbefrugte et væld af stilarter og stilniveauer, diskurser, sprogtyper og nationalsprog. Overalt er hans forfatterskab sprogligt præget af rummelighed: der er ingen øvre grænse for hans intellektualiseringer, ingen nedre grænse for hans primitive platheder, ingen ydre grænse for hans brug af fagsprog og ingen indre grænse for psykologisk analyse og anvendelse af Freud-vokabular. Rifbjerg karakteriseres som en "regelbryder", der stræber efter at udvide "frihedens felt" gennem sproget. Heri består hans kulturradikale aksiom. Han gør i efterlevelsen af denne betragtningsmåde brug af et bredt sprogligt register, der kombinerer amagerkansk, slang, medicinsk fagsprog, fremmedord og lån fra reklameverdenen. I billedsproget kom-

ponerer han livfulde metaforer i og for den enkelte sætning ("tømmermænd som en polioramt narhval"), men de enkelte metaforer kan også føre hele metaforer eller kæder med sig, fx danner udtrykket "grødædere" udgangspunkt for en række grødmetaforer i *Den kroniske uskyld*. Skyum-Nielsen peger afslutningsvis på, at der i Rifbjergs bøger efter 2000 sker en interessant forskydning i sprogholdningen. Indoptagelsen af samtidssproget finder sted, men nu i udpræget grad med væmmelse og nedsættende værdidomme til følge. Måske blev udvidelsen af frihedens felt gennem sproget i sidste ende for meget, selv for den regelbrydende, revolutionære Rifbjerg.

Hjorth, E.; Jacobsen, B.; Jacobsen, H. G.; Jørgensen, B.; Jørgensen, M. K. (red.). 2022. *Dansk Sproghistorie 6. Forfatternes dansk*. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.

Markus Floris Christensen, postdoc
Institut für Dänisch, Europa-Universität Flensburg
markus.christensen@uni-flensburg.de

Karoline Kühn, professor
Institut für Dänisch, Europa-Universität Flensburg
karoline.kuehl@uni-flensburg.de